

Mariya Montessori metodikasining pedagogik-psixologik asoslari va uning maktabgacha ta'limdagi ahamiyati

Aziamxon Odiljon qizi Kamolova

Renata Anatolevna Rafikova

L.Sh.Nexochina

Namangan davlat pedagogika instituti

Annotatsiya: Maqolada Mariya Montessorining pedagogik qarashlari, uning amaliy tajribasi va “bolalar uyi” konsepsiyasida rivojlangan ta'lim metodikasi ilmiy-nazariy jihatdan tahlil etiladi. Montessori metodikasining shaxsga yo'naltirilgan tamoyillari, didaktik materiallar tizimi, erkin rivojlanish g'oyalari hamda zamonaviy maktabgacha ta'lim muassasalarida qo'llanish tajribasi ochib beriladi. Shuningdek, metodikaning asosiy o'nta qoidasi tahlil qilinib, pedagogik jarayonda uning ahamiyati ilmiy asoslar bilan yoritiladi.

Kalit so'zlar: metodika, konsepsiya, g'oyalar majmui, pedagogic jarayon, didaktik materiallar, aqliy nuqsonli bolalar, mustaqil fikrlashini, mas'uliyat hissini, sensor rivojlanishini, ijtimoiy kompetensiyalarini

Pedagogical and psychological foundations of Maria Montessori's methodology and its importance in preschool education

Aziamkhon Odiljon kizi Kamolova

Renata Anatolevna Rafikova

L.Sh.Nekhochina

Namangan State Pedagogical Institute

Abstract: The article provides a scientific and theoretical analysis of Maria Montessori's pedagogical views, her practical experience, and the educational methodology developed within the concept of the “Children's House.” The study highlights the learner-centered principles of the Montessori method, the system of didactic materials, ideas of free development, and the experience of its application in modern preschool educational institutions. In addition, the ten fundamental rules of the method are examined, and their significance in the pedagogical process is explained scientifically.

Keywords: methodology, concept, set of ideas, pedagogical process, didactic materials, children with intellectual disabilities, independent thinking, sense of responsibility, sensory development, social competencies

Kirish. XX asr boshlarida italiyalik mashhur pedagog Mariya Montessori tomonidan yaratilgan ta'lim tizimi jahon pedagogikasida tub burilish yasagan yo'nalishlardan biridir. Montessori o'z ilmiy faoliyatini 1895-1898 yillarda psixiatrik klinikada boshlagan bo'lib, J.Itard va E.Seguin g'oyalaridan ilhomlanib, aqliy nuqsonli bolalar bilan ishlash metodikasini takomillashtirdi [1]. 1907-yilda Rimning San-Lorentso tumani ko'chalarida tashkil etilgan birinchi "Bolalar uyi" uning metodikasini umumiy pedagogik amaliyotga tatbiq qilishda muhim bosqich bo'ldi [2]. Montessori nazariyasining asosiy g'oyasi - bolaning tabiiy rivojlanish qonuniyatlarini tan olish, uning mustaqilligini qo'llab-quvvatlash hamda ta'lim jarayonida zo'ravonlik va bosimni rad etishdir. Unga ko'ra, "ta'lim - tinchlik uchun kurashning eng kuchli quroli" bo'lib, bolaning ma'naviy-ruhiy rivojlanishi jamiyatning barqaror kelajagini ta'minlaydi [3].

Adabiyotlar tahlili. M.Montessori ta'lim falsafasida bolaning rivojlanishi tabiiy qonunlarga bo'ysunishi, shuning uchun o'qituvchi uning ichki ehtiyojlarini kuzatib, sharoit yaratib berishi ta'kidlanadi. Itard va Seguin metodlarining takomillashtirilgan ko'rinishi sifatida Montessori didaktik materiallari bolaning mustaqil bilim olishiga yo'naltirilgan bo'lib, xatoni o'zi topish va tuzatish tamoyiliga asoslanadi [4].

Zamonaviy tadqiqotlar Montessori metodikasining samaradorligi bolaning:

- ❖ mustaqil fikrlashini;
- ❖ mas'uliyat hissini;
- ❖ sensor rivojlanishini;
- ❖ ijtimoiy kompetensiyalarini;
- ❖ ichki intizomini kuchaytirishini ko'rsatadi (Lillard, 2017; Marshall, 2020) [5],

[6].

Montessori maktabgacha ta'lim tizimini takomillashtirishda muhitning o'rni alohida bo'lib, sensor, matematik, til, jismoniy va amaliy hayot zonalari bolalarning yosh va qiziqishlaridan kelib chiqib tashkil etiladi. Tadqiqotlar asosida Montessori metodikasining pedagogik mohiyati quyidagi asosiy tamoyillar orqali yoritildi:

1. Bola - ta'lim jarayonining markazida. Montessori ta'limi bolaning qiziqishi va ehtiyojini bosh mezon sifatida qabul qiladi. Bola o'z xohishi bilan mashg'ulot tanlashi, vaqtni o'zi belgilashi mumkin. Bu jarayon tabiiy o'z-o'zidan rivojlanishni ta'minlaydi.

2. Pedagogning bilvosita rahbarligi. Tarbiyachi bevosita ko'rsatma beruvchi emas, balki kuzatuvchi-yo'naltiruvchi rolini bajaradi. U bolaga imkon yaratadi, biroq uning o'rniga qaror qabul qilmaydi.

3. Muhitning ta'limdagi bosh o'rni. Montessori muhitining poydevori - bolaga moslashtirilgan, xavfsiz, sensor jihatdan boy, ixcham jihozlangan ta'lim makonidir. Muhit bolaning mustaqilligini rag'batlantiradi.

4. Har xil yoshdagi bolalarning birgalikda o'rganishi. Turli yoshdagi bolalarning aralash guruhda o'qishi - katta yoshdagilarni liderlikka, kichiklarni esa o'rnak olishga o'rgatadi.

5. Erkinlik va chegaralar uyg'unligi. Bola erkin faoliyat olib boradi, biroq guruh qoidalari barcha uchun umumiy. Erkinlik - tartib va mas'uliyat bilan uyg'unlashgan holda ta'minlanadi.

6. Mashg'ulotning davomiyligi bolaning istagiga bog'liq

Bola faoliyat turini o'zgartirishga majbur qilinmaydi. Bu diqqatni jamlash, ichki intizom va mustaqil qaror qabul qilishni rivojlantiradi.

7. Ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirish

Montessori guruhida bolalar o'zaro hurmat, navbat kutish, o'rtog'iga yordam berish, hamkorlikda ishlash kabi ko'nikmalarni tabiiy tarzda egallaydi.

8. Didaktik materiallar orqali sensor rivojlanish. Maxsus ishlab chiqilgan materiallar bolaning:

- ❖ ko'rish,
- ❖ eshitish,
- ❖ teginish,
- ❖ hid sezish kabi sezgi organlarini rivojlantiradi.

9. Xatoni mustaqil tuzatish mexanizmi. Materialning o'zi xatoning mavjudligini ko'rsatadi. Bu bolaning analitik fikrlashini kuchaytiradi.

10. Amaliy hayot ko'nikmalarining ustuvorligi

Idish yuvish, tartib saqlash, tozalash, gullarni parvarish qilish kabi mashg'ulotlar bolada mehnatsevarlik, mas'uliyat, intizom kabi fazilatlarni rivojlantiradi.

Xulosa va tavsiyalar. Montessori metodikasi bolani erkin, mustaqil, mas'uliyatli shaxs sifatida shakllantirishga qaratilgan innovatsion pedagogik tizimdir. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki: Montessori muhitini to'g'ri tashkil etish ta'lim samaradorligini sezilarli oshiradi va didaktik materiallar bolaning kognitiv, ijtimoiy va hissiy rivojlanishiga kompleks ta'sir ko'rsatadi. Pedagogning bilvosita rahbarligi bolaning mustaqilligini rag'batlantiradi va aralash yoshli guruhlar ijtimoiy o'rganishni qo'llab-quvvatlaydi.

MTMlarda Montessori muhitini yaratishda metodik standartlarga qat'iy amal qilish. Tarbiyachilarni Montessori metodikasining nazariy va amaliy jihatlari bo'yicha muntazam qayta tayyorlash. Sensor zonalarni boyitish va materiallarning yangilanishini ta'minlash. Ota-onalar bilan hamkorlikda Montessori tamoyillarini uy sharoitida ham qo'llab-quvvatlash. Bolaning individual rivojlanish xaritasini yuritish va kuzatuv natijalariga ko'ra pedagogik yondashuvni moslashtirish.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Montessori M. Il Metodo della Pedagogia Scientifica, Roma, 1909.
2. Kramer R. Maria Montessori: A Biography. University of Chicago Press, 2017.
3. Standing E. Maria Montessori: Her Life and Work. Plume Books, 1998.
4. Itard J. The Wild Boy of Aveyron. New York, 1962.
5. Lillard A. Montessori: The Science Behind the Genius. Oxford University Press, 2017.
6. Marshall C. Montessori Education: A Review of the Evidence Base. 2020.
7. Feez S. Montessori and Early Childhood Education. Cambridge University Press, 2010.
8. Diyora Ahmadjonova, & Azimaxon Odiljon Qiz Kamolova (2025). Neyrografika mashg'ulotlari orqali ongosti muammolarini yechish va maqsadga erishish usullari tadqiq etish. Science and Education, 6 (3), 355-360.
9. Saidbek Dilmurod O'G'Li Aliqulov, & A.O.Kamolova (2025). Talabalar salomatligini saqlashda pedagogik faoliyatning ahamiyati. Science and Education, 6 (2), 313-319.
10. Kamolova, A. (2024). KASBIY KASALIKLARNI OLDINI OLISHDA VA OLIY TA'LIM MUASSASASI TALABALARINING SALOMATLIK MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH. " ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ АКМЕОЛОГИЯ" международный научно-методический журнал, 16(8).
11. Azimaxon, K. (2025). The Role of Pedagogical Techniques in Preventing Diseases That Arise Among Students During Professional Activities. Nvpubhouse Library for European International Journal of Pedagogics, 5(07), 57-59.
12. Rustamova, G. Z. X. Q., & Kamolova, A. O. Q. (2025). Nosog 'lom oila muhitida voyaga yetayotgan bolalarda ijtimoiy adaptatsiya muammosining psixologik xususiyati. Science and Education, 6(2), 301-305.